

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

2017

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 11.

DITAELO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:
KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)
KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaelo tsa tshebediso ya puo (30)
2. Araba dipotso TSOHLE.
3. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:
KAROLO YA A: Metsotso e 50
KAROLO YA B: Metsotso e 30
KAROLO YA C: Metsotso e 40
9. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehlwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA A**TLHAPI FOLOFELA LERAHA METSI A PSHELE O A BONA**

1	Moemedi o ne a tshwere ka thata a tjheka foro ya dithapo tsa motlakase. O ne a se a na le dilemo a sebetsa mona konterakeng. E ne e le hora ya bone ha ba fihla haufi le ntlohadi e ntlehadi e bonahalang hore ke ya sekgoranehadi sa motho. Monga yona a fihla a emisa hekeng, a theoaha a ba dumedisisa yaba o bula heke. Ha a kgutlela koloing, a akgela mahlo banneng ba tshwereng ka thata; hang mahlo a hae a tlwaela se seng sa difahleho tsena. A kgotsa ka thabo a re: 'Moemedi ke wena monna!' Moemedi a thola a mo kenya mahlo sebaka se selelele.	5
2	Sefahleho sa hae sa tlala maswabi. Dikeledi tsa theoaha marameng a hae. Lekgowa le sebetsang le bona la atamela ha le bona taba ena. Le ne le tseba Moemedi ka nako e telele, mme le ne le qala ho mmona a senyehile jwalo. La botsa monna enwa hore ho etsahetseng mme eo a hlalosa hore le yena o makaditswe ke ketso eo. Lekgowa la tlelwa ke kgopolo ya hore Moemedi o a kula, mme la mo lokolla ho ya hae.	10
3	Ha a fihla lapeng mosadi a tshoha hampe ha a bona sefahleho sa monnae. Dilemong tseo a dutseng le yena, o ne a qala ho bona phethoho e jwalo. Monna a re o ikutlwa a kgathetse. Hoba a hlobole tsa mosebetsi a ya paqama betheng a qethoha, a hloma mahlo marulelong. Kelello e ne e sebetsa ka matla mme a hopola tsa botjheng ba hae. A hopola ha a sa le sekolong. Lebitso lena la Moemedi o ne a le fumane sekolong moo baithuti ba neng ba bontsha kananelo ya bona ho yena hobane a ne a ba lwanela sedulamatswapong. Ho paka lerato la bona ho yena, ba mo reha lona.	15
20
4	Lebitso lena e ne e le boithoriso ho yena. Mohlomong hoja a se iketse tsebanyane, ekabe e le motho le yena kajeno. O ne a sa tshabe ho kokota kantorong ya mosuwelhoo a fihle a mo tsebise hore baithuti ha ba a kgotsofalla sena le sane. Ka letsatsi le leng o ne a sa itokisetsa ditlahlobo yaba o tsosa lenyokonyane la hore baithuti ba se ngole. A bua kamoo mesuwe e meng e sa rutang hantle kateng. Baithuti ba bang ba ne ba sa bone seo Moemedi a llang ka sona, feela ba dumellana le yena ka ho tshaba hore ba ka tshwana ba fahla mmuso ka lehlabathe.	25
30
5	Moemedi o ne a se a se na taba le mosebetsi wa hae wa sekolo, empa o ne a se a shebane le diphoso tsa matitjhere. O ne a pheta sehlopha se seng le se seng. O ne a se a le moholo ho baithuti bao a kenang le bona ka phaposing hoo a neng a se a sa tswafe ho ba tshwara ka matsoho ha ba sa dumellane le yena.	35

6	Mesuwe e ne e buile ebile e behile fatshe. Batswadi ba hae le bona ba buile ba bile ba kgathetse; ba se ba sa ye ha ba bitswa sekolong ha Moemedi a entse tse sa lokang. Hangata ha a sa tsebe mosebetsi o ne a senya matitjhere mabitso ka hore ha a tsebe ho ruta. Qetellong mosuwehlooho le matitjhere ba ile ba bona ho le molemo ho mo tlosa setulong sa hae sa ho ba moemedi wa baithuti.	40
7	Mohla Moemedi le bomphato ba hae ba rerang ho tlohela sekolo, ba ile ba tloha sekolong moo ba sentse haholo. Ba tloha ba utswitse dibuka, ba entse manganga a tshosang ba bile ba utswitse le baki ya titjhere e nngwe eo ba e ileng ba e tabolela hekeng ya sekolo. Yaba ba a tswa mme ba tsamaela ruri. Dintho tsena tsa tla kelellong ya hae ka sekgahla se makatsang ha a ntse a kakalletse moalong moo.	45
8	Kamora dilemo tse hlano a sebetsa o kile a ya ngakeng a kgathatswa ke tshwelesa seropeng. O ne a utlwetse ho ntse ho bolediswa ngaka ena. Ha nako ya hae e fihla ya hore a kene a hlahlojwe, o ile a sulafalla ha a lemoha hore ngaka eo ke ngwanana e mong eo a neng a kena le yena. Ngaka eo e ile ya mo thabela haholo. A tswa ka le reng o sa ya ntlwaneng. Yaba o tswile a ikela ngakeng e nngwe.	50
9	Tsa tla kaofela dipuo tseo a neng a di bua ha a ne a soma bana ba seng ba atlehile kajeno. A thunya mofufutso phatleng empa ho sa tjhese. Mosadi a bitsa koloi ya bakudi ya mo isa sepetelele. Ha a fihla moo dingaka tsa thulana ka dihlooho ho pholosa bophelo ba hae. Hara dingaka tseo o ne a tseba tse pedi tseo a neng a kena sekolo le tsona. Kamora matsatsi a mane a hlaphohelwa. Moya wa hae o ne o hloka phomolo ha a hopola hore le yena ekabe e le motho setjhabeng hoja a mamela matitjhere le batswadi ba hae. A ikwahlaya ha a hopola kamoo a itshenyeditseng nako kateng. A hopola dikeletso tsa batswadi ba hae mme a sisa pelo ha bohloko.	55
60
10	A elellwa hore o itshenyeditse nako ka ho sa mamele dikgalemelo le dikeletso tsa matitjhere le batswadi ba hae. A etsa qeto ya hore ho tloha tsatsing leo o tla ntshetsa dithuto tsa hae pele dikolong tsa thuto ya ba baholo. Kajeno Moemedi o qetile lengolo la materiki, mme o selemong sa bobedi a ntshetsa pele dithuto tsa hae Yunibesithing ya Afrika Borwa.	65

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa bukeng ya *Kelellong*, LJ Moeketsi, 1997:24–27]

- 1.1 E ne e se e le nako e kae Moemedi a sebetsa konterakeng ee? (1)
- 1.2 Moemedi o ile a ikutlwa jwang ha a ne a kopanya mahlo le monga ntlo eo ba neng ba sebetsa haufi le yona? (1)
- 1.3 Ke eng e neng e bontsha hore eo monga ntlo o ne a tsebana le Moemedi? (1)
- 1.4 Tadima (MOLA WA 3)
- Tshebediso ya mantswa aa: 'ntlohadi ... ntlehadi ... sekgoranehadi' a re bolella eng ka monna enwa ya theohang koloing? (1)

- 1.5 Hobaneng ha mosadi wa Moemedi a ne a nahana hore monnae o a kula nakong eo a fihlang lapeng ka yona? (1)
- 1.6 Akaretsa ka polelo e le nngwe tsela eo Moemedi a ileng a fumana lebitso lena la hae kateng. (2)
- 1.7 Bolela kamoo diketso tsa Moemedi tsa botjheng ba hae di ileng tsa kgina katleho ya hae bophelong kateng. (2)
- 1.8 Tadima (SERATSWANA SA 4)
- Hlalosa se bolelwang ha ho thwe baithuti ba bang ba ne ba tshaba 'ho fahla mmuso ka lehlabathe'. (1)
- 1.9 Tadima (SERATSWANA SA 7)
- Ketso ya Moemedi ya ho thoba ngakeng ha a ne a lemoha hore ngaka eo ke ngwanana eo a neng a kena sekolo le yena e o bontsha eng ka botho ba hae? (2)
- 1.10 Bolela hore polelo e latelang ke NNETE kapa ke MAFOSI o be o tshehetse karabo ya hao.
- Ho inyatsa ha Moemedi ka maemo a hae a fatshe ho hlodilwe ke hore batswadi ba hae ba ile ba hloleha ho mo ruta jwalo ka bana ba bang. (2)
- 1.11 Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena tse latelang. Ngola feela tlhaku (A–D) e bapileng le karabo eo o e kgethang.
- Ho lwana ntwana ya sedulamatswapong ke ho ...
- A Iwana o dutse.
B Iwanela letswapong.
C Iwana ntwana e kgolo.
D Iwana ka dibetsa. (1)
- 1.12 Tadima (SERATSWANA SA 8)
- Ke eng seo mongodi a se bolelang ha a re 'tse tla kaofela dipuo tseo a neng a di bua ...'. (1)
- 1.13 Na o utlwela Moemedi bohloko ha e le moo boetapele ba hae ba sekolong bo sa mo tswela molemo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.14 Maele a Basotho a re: 'Kgomo ha di na motlohapele.' Nnetefatsa maele ana ka ho itshetleha ka ketsahalo e le NNGWE temeng e ileng ya etswa ke Moemedi. (2)

TEMA YA B

Boha tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

[E qotsitse le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa bukeng ya *Umthombo*, D Bengu le Ntshangase, 1930:34]

- 1.15 Ke eng se o bontshang hore baithuti baa ba hlile ba potlakile? (1)
- 1.16 Ebe lebaka leo heke e kwetsweng ka lona ke lefe ho ya ka kutlwisiso ya hao ya tema? (1)
- 1.17 Ebe puo ya mmele ya titjhere e o bolella eng ka maikutlo a hae? (2)
- 1.18 Meaho eno e hlhisitsweng boitshetlehong ba tema ee, e tshehetsa jwang ditaba tsa tema? (2)
- 1.19 Ho fihla ka morao ho nako sekolong ho ka ama baithuti ba seng ba le ka diphaposing ka tsela efe? (2)
- 1.20 Ditaba tsa (TEMA YA B) di tshehetsa molaetsa oo mongodi a lehang ho o fetisa ka ditaba tsa (TEMA YA A) ka tsela efe? (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema ena e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka mantswe a hao, o ngola ka seratswana se momahaneng moo o totobatsang mehopolo ya sehlooho e supileng e bontshang kamoo motswadi ya nang le ngwana wa setlokotsebe a lokelang ho ba sedi kateng.

ELA HLOKO:

O lebeletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Mehopolo E SUPILENG eo e leng ya sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng, ka mantswe a hao.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C**SEO MOTSWADI A LOKELANG HO SE ETSA
HA A NA LE NGWANA WA SETLOKOTSEBE**

Batswadi ba bangata, bao bana ba bona e leng ditlokotsebe ba a swaba, ba hlajwa ke ditlhong hape ba ikutlwa ba le molato ka baka la boitshwaro ba bana ba bona. Setsebi sa mafu a kelello, Simone Kruger o eletsa batswadi ka seo ba lokelang ho se etsa ha ba iphumana ba na le bana ba ditlokotsebe.

O re batswadi ba na le tshusumetso e kgolo baneng ba bona le diqetong tseo bana ba di etsang. Batswadi ba lokela ho tseba hore bana ba bona ba bapala le bomang le hore diketso tsa bana ba bona ke dife. O bolela hore ha ho motswadi ya ka thabelang ha ngwana wa hae a tshwarwa ke mapolesa, kahoo batswadi ba lokela ho tiisa letsoho kgalemelong ya bana ba bona. O re ha ngwana a tla ka thepa e utswitsweng, motswadi o lokela ho e kgutlisetsa moo e tswang teng.

O re hangata batswadi ba atisa ho qoqa ka dintho tse ntle tseo bana ba bona ba di etsang, empa ha ba bue ka tse mpe tseo ba di etsang. Ba bang ba bona ba emela bana ba bona leha ba bona hore bana ba bona ba phoso. Ho bua ka dintho tse mpe tseo ngwana wa hao a di etsang ha ho bolele hore ha o mo rate, empa e le ho mo thibela ho tswela pele ka tseo a di etsang. Batswadi ba se ke ba sheba diketso tse mpe feela tse etswang ke bana ba bona. Ha ngwana a etsa dintho tse ntle, batswadi ba mo thoholetse. Sena se thusa ngwana ho kgetha tse ntle ho tse mpe. Kruger o re ha ngwana wa hao a o tlala matsoho, o se ke wa tshaba ho batla thuso ho ditsebi tse kang mapolesa, basebeletsi ba setjhaba, baruti le ba bang.

O re motswadi o lokela ho ela hloko mananeo le dipale tseo bana ba di shebellang thelebesheneng. A thibele bana ho shebella dipale tse tletseng morusu kaha di ka ba ruta botlokotsebe. Ba rekelwe dibuka ho ba kgothalletsa ho ithuta haholo ka bophelo hoba ke seo motswadi ya nang le ngwana wa setlokotsebe a lokelang ho se ela hloko. Batswadi ba tlamehile ho ipha nako ya ho ba le bana ba bona. Ngwana ha a lemoha hore o a ratwa ha a nahane ka botlokotsebe.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa makasineng wa *Bona*, Tlhakola 2016:46–47]

**KAROLO YA C: DIBOPEHOTSA PUO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO
POTSO YA 3: PAPATSO**

Bala le ho boha papatso ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

SEJO SA MMALELAPA E MONG LE E MONG.

Fepa lelapa la hao ka
GLENRYCK

FUMANA TSE PEDI KA THEKO YA E LE NNGWE!

Tlhapi ya boleng! E dula lemo tse tharo ka lekotikoting!
E tiisa masapo.
E fumanaha ka hara moro wa tamati le wa tjhilisi!

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa makasineng wa *Drum*, Motsheanong 2016:37]

- 3.1 Sehlahiswa se bapatswang se reretswe bomang ho ya ka tema? (1)
- 3.2 Ntle le puo e sebedisitsweng temeng mona, ke lewa lefe la papatso leo mmapatsi a le sebedisitseng? (1)
- 3.3 Setshwantsho sa tamati lekotikoting le leng se sebedisitswe ke sepheo sefe? (1)
- 3.4 Mantswe ana 'Fumana tse pedi ka theko ya e le nngwe' a na le tshusumetso efe ho bareki? (2)

- 3.5 Re bona lentswe 'Glenryck' le qatsohisitswe ho feta mantswe a mang temeng. Ntle le lebaka la ho hohela bareki, ke lebaka lefe hape leo lentswe lena le qotsohisitsweng ka lona? (1)
- 3.6 Ebe sepheo sa mmapatsi sa ho hlahisa ditshwantsho tsa makotikoti a mabedi temeng ke sefe? (2)
- 3.7 Qotsa puo e kgethollang e hlahellang temeng ena, o be o hlalose hore hobaneng o re e a kgetholla. (2)
- [10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[Setshwantsho se qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa koranteng ya *Sowetan*, Phupu 2015:14]

- 4.1 Diketsahalo tse hlahellang khathunung ena di etsahalla diphaposing dife tsa ntlo? Bolela e le NNGWE feela. (1)
- 4.2 Qolla dintho tse PEDI setshwantshong tse re bolellang hore monna enwa ya neng a hlophisa dijo ke motho ya bohlaswa. (2)

- 4.3 Ha o sheba setshwantsho see ke eng e o bolellang hore phaposi ya B e kotsing ya ho tshwara mollo? Bolela ntlha tse PEDI. (2)
- 4.4 Ke maikutlo afe a iponahatsang ho mme ya dutseng betheng/moalong ha a tlisetswa dijo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.5 Ho ya ka maemo a bophelo bo botle hlalosa se sa nepahalang se etswang ke mme eo? (1)
- 4.6 Hlalosa hore dipalesa tse behilweng skenkeborotong sa dijo di supa eng. (2)
- [10]**

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse botsitsweng hodima yona.

TEMA YA F

1	Moruti Lebona a romeletsa ka Mohale ho tsebisa ba lelapa ka boitshwaro bo bobbe ba Tshepo. Tseleng ba tsamaya ba botsa Tshepo hore na o ne a etsetsang ntho e mpe hakaalo. Tshepo a hloleha ho araba ka mokgwa o kgotsofatsang. Qetellong a hloma Mohale potso e ileng ya sisinya Mohale maikutlo:	5
'Ke hore le wena Mohale o a kgolwa hore ke nna ya behileng dipekere setulong sa moruti Francois?' Mohale a hloka karabo.		
2	Mohale a fela a fihlisa molaetsa lapeng. Sefako a swaba haholo ha a utlwa taba ena, mme a buisana le Tshepo a mo laya ka matla. Tlhaloso eo Tshepo a lekileng ho e etsa Sefako a se ke a e amohela. Matsatsi a nna a feta Tshepo a elellwa hore mofuthu oo a o tlwaetseng wa bophelo o ntse o fokotseha sekolong. Ho tloha thatohatsing eo a neng a le yona, o fetohile e mong feela wa bana ba sekolo. A leka ho ithuta haholo ho thabisa mosuwe, hore a mpe a tshwarelwe le hoja molato e se wa hae empa a tea kalala.	10
[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa <i>Dikenkeng tsa Tshepo</i> , PRS Maphike: 2006: 44]		

- 5.1 Bopa polelo ya hao moo o sebedisang lentse le ntshofaditsweng le le moeelong osele ho oo le hlahellang ka ona polelong ena:
- Sefako a swaba haholo ha a utlwa **taba** ena. (2)
- 5.2 Kopanya dipolelo tsena tse pedi o etse polelo e le nngwe ka ho sebedisa lekpanyi le nepahetseng.
- Tshepo o ile a utlwa bohloko. Tshepo o ile a etselletswa ka hore o behile dipekere setulong sa moruti. (2)

- 5.3 Nehelana ka sebopeho se nepahetseng sa mantswa a ka masakaneng. Ngola karabo feela.
- 5.3.1 Dipekere di ne di (behile) ke Tshepo setulong sa moruti Francois. (1)
- 5.3.2 Tshepo a (ruta) mohlang oo ho se behe sepekere setulong. (1)
- 5.4 Fetolela lentse le ntshofaditsweng polelong ena e latelang hore le be nyenyefatsong.
- Tihaloso** eo Tshepo a lekileng ho e etsa ya se ke ya amohelwa. (1)
- 5.5 Boela o ngole polelo ena hape empa o sebedise lentse le latolanang ka moelelo le wa lentse le ntshofaditsweng polelong ena.
- Ha matsatsi a ntse a feta Tshepo a eellwa hore mofuthu oo a o tswaetseng wa bophelo o ntse o **fokotseha** sekolong. (1)
- 5.6 Bopa polelo ya hao o sebedisa sekapolelwana sena se latelang ho hlakisa moelelo wa sona.
- ho tea kalala (2)
- [10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70